

NIIDU VÄÄRTUSTE HINDAMISE JUHEND **TULEMUSPÕHISE** TOETUSE MÄÄRAMISEKS

Lamminiit ehk luht (põhjamaised lamminiidud, 6450)

Hindamisankeedi ja -juhendi on koostanud LIFE IP projekti „Loodusrikas Eesti“ (<https://www.loodusrikaseesti.ee/>) raames Liis Kasari-Toussaint (lkasari@ut.ee), Marianne Kaldra (marianne.kaldra@ut.ee) ja professor Aveliina Helm (aveliina.helm@ut.ee) Tartu Ülikooli maastike elurikkuse töörühmast (<https://landscape.ut.ee/>).

LIFE-IP projekti "Loodusrikas Eesti" (ForEst&FarmLand LIFE18IPE/EE/000007) rahastavad Euroopa Komisjoni LIFE'i programm ja projekti partnerid. Väljaanne sisaldab projekti seisukohti ja Euroopa Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe eest.

MAASTIKE
ELURIKKUSE
TÖÖRÜHM

MAELUMINISTEERIUM

KESKKONNAMINISTEERIUM

KESKKONNAAMET

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
Hindamisankeedi ülesehitus	3
Hindamisankeedi valimine, täitmine ja esitamine	3
Hindamisankeeti puudutavad selgitused.....	4
A. Taustinfo ala kohta.....	4
B. Ala seisund	6
C. Ala liigiline koosseis.....	11
D. Tagasiside.....	14
Kasutatud kirjandus	15

Sissejuhatus

Suurem osa praegustest Euroopas makstavatest maa-ala hooldamise toetustest on **tegevuspõhised**: hooldaja rakendab ainult ettekirjutatud tegevusi ja hoidub keelatud tegevustest. Selline toetuskeem tugineb jäigale elurikkuse hoidmise kavale ning ei arvesta hooldaja vajadusi ja ala eripärasid.

Seevastu **tulemuspõhise toetuse süsteemi** eesmärk on tunnustada pärandniidu olemasolevat head kvaliteeti ja innustada maa-ala hooldajat seda kvaliteeti veelgi kasvatama. Sellisest lähenemisest võidab nii hooldaja kui ka loodus. Hooldusnõuded on paindlikud, rangete reeglite asemel on hooldajale abiks hea nõustamissüsteem ja infomaterjalid, mis aitavad tal saavutada parima tulemuse ning tänu sellele ka suurema toetuse. Ühtlasi muutub maaomanik teadlikumaks hooldatava ala väärtustest ja nende tähtsusest ning saab neid teadmisi kasutada näiteks loodusturismi arendamisel.

Tulemuspõhise toetuse süsteem tugineb **hindamisankeedile**, mille punktisüsteem võimaldab hinnata pärandniidu kvaliteeti ja seisundit ning teha kindlaks, kui väärtusliku ja elurikka niiduga on tegemist. Mida paremad on niidu keskkonnatingimused ja mida elurikkam on niit, seda suuremale toetusele see ala kvalifitseerub.

Hindamisankeedi ülesehitus

Niidu tulemuspõhise toetuse määramiseks kasutatav hindamisankeet koosneb A-, B-, C- ja D-osast, kusjuures punkte annab alale B- ja C-osas. Maksimaalselt võib ala saada **205 punkti**.

- A-osa hõlmab peamiselt taustinfot ala praeguste hooldusvõtete ja hooldusajaloo kohta. See teave annab ülevaate niidu seisundist ning aitab mõista, mis on hooldataval alal hästi ja mida saaks teha paremini.
- B-osas tuvastad objektiivsete kriteeriumite põhjal ala seisundi.
- C-osas hindad ala liigilist koosseisu.
- D-osas saad anda hindamisankeedi ja toetussüsteemi kohta konstruktiivset tagasisidet. Sel moel Keskkonnaameti ja Tartu Ülikooli teadlastega suheldes aitad toetuskeemi võimalikke probleeme edukalt lahendada. Lisaks annad oma arvamusega panuse sellesse, et tulevikus muutub pärandniitude majandamise toetussüsteem veelgi tõhusamaks.

Hindamisankeedi valimine, täitmine ja esitamine

Sobilik hindamisankeet vali **domineeriva elupaigatüübi** järgi. Ankeeti täites käi kogu maa-ala läbi kas sirgjooneliselt või W-kujulise rajana, sest kõik niiduosad ei pruugi olla ühetaolised (eriti suure ala puhul) ja ka taimeliigid ei kasva tavaliselt kõigis niiduosades ühtlaselt.

Elupaigatüübile vastavat hindamisankeeti on soovituslik täiendada hooldusperioodi jooksul mitmel korral. Näiteks rohustu struktuuri on parem hinnata hooldusperioodi lõpus. Ala õierohkust tasub hinnata kesksuvel, kui on paljude taimede õitsemise kõrghetk. Kõigi alal kasvavate taimeliikide lihtsamaks tuvastamiseks on niitu mõistlik vaadelda kevadel, kesksuvel ja hilissuvel-varasügisel. Linde on hea vaadelda kevadel ja suve alguses.

Hindamisankeet esita **hiljemalt 1. oktoobril**.

Hindamisankeeti puudutavad selgitused

Järgnevalt on lühidalt lahti seletatud iga küsimuse taust ja vajalikkus. Rohkem teavet luhtade elurikkuse ja hooldamise kohta leiad luhtade hoolduskavast, mis on leitav keskkonnaameti kodulehelt.

A. Taustinfo ala kohta

A1. Kas alal on nimi?

Ajaloolise nime teadmine võib osutada kasulikuks, kui peaks tekkima vajadus otsida ala kohta infot **vanadest andmekogudest**.

A2. Millal algas ning lõppes kevadine ja sügisene suurvesi?

Teadmine veerežiimi varieeruvuse kohta aitab aru saada võimalikest muutustest luha elurikkuses.

A3. Millist hooldusmeetodit Sa alal kasutad ja mis kuupäeval hooldamist alustasid?

Ajalooliselt sõltusid **heinatöö** algus ja selle perioodi pikkus rohukasvust, heinakuivatuseks sobivatest ilmadest ning vajadusest alustada suve teises pooles põlluviljade koristamisega. Seega on senine niitude liigirikkus tekkinud ja säilinud tingimustes, kus neid alasid niideti eeskätt kesksuvel, heinamaid oli palju ning neid niideti järk-järgult. Tuleb ka arvestada, et niidetavad niidud olid enamasti ümbritsetud karjamaadest või metsakarjamaadest, mis samuti toimisid niitude liigirikkuse toetajana.

Tänapäeval on Euroopa looduskaitsepraktikas mõne liigi (eeskätt rukkiräägu) järglaskonna elumuse soodustamiseks lükatud niitmise algusaega sunduslikult suve teise poolde. Paraku on regulaarsel hilisel niitmisel väga tugevad **varjuküljed**. Eeskätt mõjutab see niidutaimestiku ohtrussuhteid ja liigirikkust. Konkurentsisuhted muutuvad kiiremini tüseda ja viljaka mullaga niidul. Kuival ja parasniiskel rohumal võib seetõttu hakata hoolimata regulaarsest niitmisest järk-järgult vohama näiteks jäneskastik või sulg-aruluste. Niiskemal niidul kipub ülekaalu saama päideroog, sookastik või pilliroog.

Kuna eri elustikurühmad vajavad erinevat niitmise algusaega, tuleks soodustada **algusaja varieeruvust** nii ühe ala piires kui ka eri alade vahel. Näiteks Rumeenias säilinud traditsioonilistes talumajapidamistes on igal perel neli kuni kuus heinamaad, mida niidetakse igal aastal eri ajal, et tagada pikemas perspektiivis parem heina kvaliteet.

A4. Kas rakendad alal mitmekesisist majandamist?

Tänaseks on jõutud arusaamale, et kõigi poollooduslike koosluste, sh luhtade puhul on väga oluline hooldamise vaheldusrikkus ehk **mitmekesine majandamine**. Ka ajalooliselt on vaheldatud niitmist ja karjatamist, samuti on varieerunud niitmise algusaeg. Eelkõige linnustiku kaitsest lähtuv ühetaoline niitmise algusaeg on juba tekitanud nähtavaid negatiivseid taimkattemuutuseid lõunanaabrite lätlaste niitudel (Rüsiņa, 2017). Ainult karjatades on luhtadel probleemiks kariloomade valikuline söömine, mistõttu võivad võimust saada loomade poolt mittedöövad taimed (nt luhtkastevars, kõrgekasvulised tarnad), ülekarjatamise ilminguna võivad ilmuda ohakad, nõgesed jms. Selliste muutuste tugeval ilmnemisel või pigem nende ärahoidmiseks võiks ka üldiselt karjatatavaid alasid mingisuguse ajavahemiku järel mõne aasta jooksul niita.

Niidetaval alal tuleks jätta eri aastatel eri kohtadesse **kuni 30% ulatuses** niitmata laiike. Ka karjataval alal võib tekitada hooldamata laiike. Lisaks on karjataval alal kasulik **varieerida** nii ajas kui ka ruumis karjatamiskoormust (intensiivse ja mõõduka karjatamisega perioodid ning alad vaheldumisi).

Kui jätab niitmata laiike või vaheldad karjatüüpi ja karjatamiskoormust, siis pakud elupaika väga erinevate vajadustega liikidele, näiteks saavad levida ka niitmisele ja karjatamisele tundlikud soontaimed. Olenevalt ilmastikust võib tekkida samal alal eri aastatel ka biomassi väga erinevas koguses. Seetõttu ongi hea rakendada **nii ajaliselt kui ka ruumiliselt** mitmekesist majandamist.

A5. Kui pikalt on ala olnud hooldatud?

Hooldamisajalugu tundes mõistad paremini niidu praegust seisundit ja saad teha ala hooldamiseks **õigemaid otsuseid**.

A6. Kas ala hooldamine on keeruline või lihtne?

See teadmine on oluline mõistmaks paremini ala reaalseid hooldusvõimalusi ning -tulemusi.

A7. Milliseid maastikuelemente alal ja selle läheduses leidub?

Alal ja selle ümbruses olevad maastikuelemendid mängivad olulist rolli elurikkuse toetamisel, pakkudes **mikroelupaiku** mitmesugustele elustikurühmadele. Kindlasti ei tohiks luhtadelt ära viia nt suuri kive, mis küll raskendab kohati niitmist, kuid on oluliseks varjupaigaks putukatele ja lindudele.

A8. Milline on Sinu hinnangul ala elurikkuse seisund?

Sellele küsimusele vastates fikseerid enne B- ja C-osa täitmist enda **isikliku arvamuse** selle kohta, milline on hooldatava maa-ala elurikkuse seisund. Elurikkuse all on mõeldud kogu elustikku: taimed, linnud, imetajad, putukad (näiteks kimalased ja liblikad), ämblikud, kahepaiksed, roomajad jne.

Muutusi võid elurikkuses täheldada näiteks põuase suve järel või pärast karjatamiskoormuse või karjatüübi muutmist. Pärast taastamistegevusi võid näiteks märgata, et alal hakkab kasvama rohkem õitsvaid taimi ja sellest tulenevalt suureneb putukate arvukus, mis omakorda meelitab avatud alale rohkem linnuliike.

A9. Milline on Sinu hinnangul ala üldseisund (keskkonnatingimused ja elurikkus)?

Sellele küsimusele vastates fikseerid enne B- ja C-osa täitmist enda **isikliku arvamuse** selle kohta, milline on hooldatava ala üldseisund.

B. Ala seisund

B1. Milline on kulukihi paksus ja ulatus?

Hästi hooldatud niidul on kulu olematu või vähene: puudub paks, mitmeaastane kulukiht. Regulaarne niitmine ja niite äraviimine või karjatamine mängivad olulist rolli toitainete tasakaalu säilitamises ning on põhitegurid liigirikkuse hoidmisel.

Ebapiisava hoolduse korral või **hoolduse lõppemisel** muutub niit tootlikumaks, seal hakkavad vohama ekspansiivsed liigid (eriti niiskemal ja viljakamal mullal) ning kogunev kulukiht pärsib niidutaimede idanemist.

Vasakul: hästi hooldatud ja liigirikas luht. Paremal: hooldamata, kulustunud ja mätastunud luht (pildid: Meeli Mesipuu)

B2. Milline on ala rohurinde struktuur?

Rohurinde struktuuri on hea hinnata **hooldusperioodi lõpus**.

Rohumaa taimestiku **hea struktuur** tagab mitmekesise elustiku. Hea struktuuriga on tegu juhul, kui alal on vahelduvalt nii madala muruga kui ka kõrgema heinaga laiike, mis pakuvad eri elustikurühmadele piisavalt varje-, pesa- ja toitumiskohti. Niidetaval luhal tuleks jätta 10–30% alast niitmata. Mida suurema pindalaga ja mida vähem liigendatud on niiduala, seda rohkem peaks seal olema niitmata siilusid. Selleks et kulu ei hakkaks kuhjuma, võiksid hooldamata või kõrgema rohustuga laigud olla eri aastatel eri kohtades.

Keskmise struktuuriga on hiljuti taastatud ala, kus niidule omane taimestik pole jõudnud veel taastuda. Selline ala vajab esialgu intensiivsemat hooldust, et tõrjuda näiteks lehtpuuvõsa. Taimestiku taastumise kiirus oleneb ala algseisundist ehk sellest, kui tihedalt oli alal enne taastamist puittaimi, kui palju on alal säilinud niidukamarat ning kui palju niidule omaseid taimeliike kasvab ümbruskonnas.

Kehv struktuur tähendab, et enamik alast on madalmurune (alla 7 cm) ja puuduvad kõrgema rohustuga laigud: see viitab, et ala on pigem üle hooldatud. Struktuur on kehv ka siis, kui ala hooldus on ebapiisav ja enamik alast on kõrge rohustuga.

B3. Kui palju on ala keskluhal õitsvaid putuktolmlejaid taimi?

Heas seisus rohumaal kasvab hulgaliselt taimeliike ning nende seas leidub üle kogu ala ka palju õitsvaid putuktolmlejaid taimi, mis on oluliseks toiduallikaks ja elupaigaks putukatele ning ämblikele.

Putuktolmlemine ehk entomogaamia on taimede tolmlamise viis, mille korral õietolm kandub tolmuvalt emakasuuemele putukate abil. Vastutasuks pakuvad taimed putukatele toitu ja elupaika.

Putukate meelitamiseks on taimedel mitmesuguseid **kohastumusi**:

- taimel on silmatorkav, eredavärviline õis, taime kõrglehed on eredalt värvunud, õied lõhnavad ja neis on nektariumit;
- õiekate ja tolmukad on putukatele toiduks;
- õietolmuteradel on kleepuv või haakuv välispind;
- õied meenutavad kujult putukat (kärbesõis) või toimivad lõksuna (kaunis kuldking).

Kehvas seisus alal on õitsvaid taimi väga vähe, valdavalt kasvavad seal kõrrelised ja tarnad. Erandiks on niiskem või ajuti üleujutatav ala, kus kõrreliste ja tarnade ülekaal on loomulik.

Õierohkuse soodustamiseks tuleks kasutada mitmekesise majandamise põhimõtet (vaata täpsemalt küsimuse A3 alt). Liikide levimine on tugevalt seotud ka ümbritseva maastiku sidususega: mida rohkem niidulaike ümbruses leidub, seda elujõulisemad on eri liikide populatsioonid. Seepärast on oluline kasutusse võtta ka väikseid jäänukniite ja teha koostööd naabritega, et nende alad soosiks samuti õierohkust.

Vasakul: valdavalt kõrreliste ja tarnadega luht, õitsvaid taimi on vähe. Paremal: luht, mille taimestik on mitmekesiselt õierohke (pildid: Marianne Kaldra, Meeli Mesipuu)

B4. Kui suur on ala puittaimede (sh noor võsa, alla 1 m) katvus?

Igal aastal niidetud niit on valdavalt lage ning sealne puittaimede katvus on hõre, **kuni 30%**, mis tagab niidule omaste valgusnõudlike taimede liigirikkuse. Samas pakub mõõdukal hulgal puid-põõsaid hädavajalikku varjupaika näiteks maaspesitsevatele lindudele nagu rukkirääk, rohunepp. Väikesed niidulaigud võivad olla ka täiesti ilma puittaimedeta.

Kui puittaimed katavad aga alast **üle 30%**, siis on see märk puudulikust majandamisest: liigne võsa ja põõsad tuleks eemaldada. Ainult karjatades võib probleemiks osutuda nt paakspuu, haava, halli lepa, sanglepa pealetung. Sellisel puhul võib katsetada oluliselt intensiivsema koormusega karjatamist, aga pigem on vaja lisaks võsa jäätmaaniiduki või kettpurustajaga eemaldada. Seda tuleks teha umbes augusti alguses, kui võsa on kõige lopsakam, aga ei ole veel alanud varuainete paigutamine maa alla. Lahenduseks on ka niitmise ja karjatamise vaheldamine kas ühe aasta sees (ädalal karjatamine) või aastate vahel.

Hooldamata, põõsastuv ja mätastuv luha ala (pilt: Meeli Mesipuu)

B5. Millises seisundis on ala väikeveekogud ja veepiir?

Kahepaiksete kudemiskohana ning kahlajate toitumisaigana on väga olulised madalad ja lauged nõod, sonnid või soonekohad. Suurvee ajal täituvad need paigad veega ning suveperioodil on nad enamasti seisva veega või põuasematel puhkudel lihtsalt pehme ja mudase põhjaga kohad. Selliseid paiku on raske niita ja sinna kipub kujunema kõrgem taimestik. Sealse orgaanika kuhjumise vastu aitavad **kariloomad**: soonekohad säilivadki paremini just karjatataval alal.

Osa luhaniitudest on väga sarnased **pärisaruniitudele**: veekogusid või suuri niiskeid lohke ei ole seal kunagi olnudki.

Võimaluse korral tasub **väikeveekogusid** juurde tekitada.

Veepiir jõe, vanajõe või sonnini peaks olema madala rohustuga ning pilliroo- ja võsavaba. Jõe või vanajõe ääres võib olla vanu puid, mis pakuvad varju- ja pesapaika mitmesugustele lindudele ning pisiimetajatele (näiteks nahkhiirtele).

Veepiir, mis on ühel kaldal avatud ja teisel kinni kasvanud (pilt: Marianne Kaldra)

B6. Kas alal on märke kuivendamisest?

Enamikul luhtadest leidub nõukogudeaegse **kraavivõrgu jälgi**: nii kraave kui ka praeguseks lagununud truupe ja muid ületus- või läbisõidukohti. Nende mõju valdavas osas pigem hääbub: kraavid on täis settinud ning kohati saab neid tuvastada üksnes pajupõõsaste järgi, mis on kallastele kasvanud.

Vana ja mittetoimiva kraavivõrgu puhul on üks lahendus see kraavistik üldse **likvideerida** ehk eemaldada kallastelt pajuvõsa ja ajada kraavid kinni. Nendel luhta läbivateel kraavidel, mida kinni ajada või lompideks kujundada ei saa, tuleb kaldad muuta võimalikult **laueks**, et kraavi serva tekiks madalaveelised märgalad.

Niidu niiskusrežiimi mõjutavad ka ala **kõrval olevad kraavid**, mistõttu tuleks neidki ala hindamisel arvesse võtta. Kuivendamise mõju on mõõdukas kui toimiv kraav asub kaugemal kui 30 m ning mõju on tugev kui toimiv kraav asub lähemal kui 30 m või ala sees.

B7. Kas alal leidub laiuke, mida katavad tihedalt suurarnade või kõrreliste mättad?

Niidu taimkatte head seisu näitab kindlasti see, kui alal **ei esine suuri tarna- või kõrreliste mättaid** (kõrgus vähemalt 20 cm), kuna selliste mätastega kattunud alal on niidukamar puudulik ja kannatab ka liigirikkus. Seevastu madalad, kuni 10 cm kõrgused mättad on vajalikud, sest need pakuvad lindudele ja putukatele varje- ning elupaika. **Karjataval alal** võib üle 10 cm kõrguseid mättaid olla 20%-l alast.

Suurtest mätastest vabanemiseks kasutatakse tänapäeval **freesimist ja purustamist**. Kindlasti aitab suurte tarnade ja kõrreliste tõrjumisel ka loomade võimalikult varane suunamine tarnastuvatele aladele – noori taimevõrseid söövad loomad oluliselt meelsamini kui juba koredaiks muutunud. Isegi kui loomad mõnevõrra võivad neid süüa ka hiljem (nt pärast esimesi külmasid), on suured tarnad-kõrrelised suve teiseks pooleks suunanud varuained maa-alustesse organitesse, mis järgmisel aastal annab jälle teiste taimeliikide ees konkurentsieelise.

Täiesti madalmurune luht üle kogu ala viitab **ülehooldusele**, mis vaesestab luha elurikkust.

Luha ala, mis on kattunud tarnamätastega (pilt: Meeli Mesipuu)

B8. Kas luht sobib kalade kudealaks?

Luht on **sobilik** kudeala juhul, kui

- vanajõega seotud niit on roo-, kulu- ja võsavaba;
- vanajõgi on ühenduses jõe peasängiga ning
- jõel puuduvad rändetakistused (paisud).

Sel juhul võimaldavad luha veerežiim ja seisund kaladel vabalt liikuda jõe ja vanajõe ning kudeala vahel.

B9. Kas on märke tegevustest, mis taimestikku, mulda või vett kahjustavad?

Kahjustava tegevuse märgid tuleks esimesel võimalusel **kõrvaldada**: sel juhul väldid taimestiku, mulla- ja veekogu või põhjavee pöördumatut kahjustumist.

C. Ala liigiline koosseis

C1. Milliseid positiivseid tunnusliike ala taimede hulgas leidub?

Mida rohkem positiivseid tunnustaimi alal kasvab, seda väärtuslikum ja elurikkam on niit ning seda rohkem **punkte** ta saab. Kui tuvastad alal kasvavate taimede hulgas vähemalt ühe kaitsealuse liigi, siis saab ala 10 lisapunkti.

Võimalikult paljude taimeliikide tuvastamiseks vaatle niitu hooldusperioodi jooksul **mitmel korral**, sest taimed õitsevad eri aegadel ning õitsvaid taimi on lihtsam märgata ja ära tunda. Kevadisi õitsejaid võid vaadelda juba aprillis-mais, orhideelised õitsevad kõige rikkalikumalt juunis. Taimekasvu ja õitseaja kõrgpunkt on juulis ning hiliseid õitsejaid saad tuvastada augustis.

Niidu taimeliike aitab Sul edukalt määrata spetsiaalne teatmik „**Eesti pärandniitude taimed**“. Selleks et hoida teatmiku suurus käepärasena ka välitingimustes kasutamiseks, sisaldab see vaid kitsast valikut näidisliike iga perekonna, sugukonna ja rühma kohta. Kui näiteks niidul kasvab mõni kelluka liik, mida teatmikus ei ole, siis perekonna äratundmisel läheb punkt ikkagi kirja.

Taimede määramiseks on võimalus kasutada ka tasuta mobiiliäppi – **Flora Ingognita**, mille määramistäpsus liigini on 80% ning perekonnani 90%.

Liike saad **põhjalikumalt määrata** „Eesti taimede kukeaabitsa“ või „Eesti taimede määraja“ abil.

C2. Kui suurel osal alast ei leidu taimede hulgas positiivseid tunnusliike?

Siin punktis ei pea Sa arvesse võtma tunnusliikide arvu, sest kõik need liigid ei esine luha kõigis osades. Tänu tsonaalsetele taimekooslustele ei pruugi luha igas piirkonnas esineda väikesel alal liigirikast taimestikku: on normaalne, kui kaldalähedane päideroostik või suurtarnastik sisaldab ruutmeetril vaid 2–6 soontaimeliiki. Luhta tervikuna vaadeldes leidub siiski alasid, kus ühel ruutmeetril kasvab üle 20 soontaimeliigi. Aruniiduga sarnanevatel kuivematel luhaosadel võib ühel ruutmeetril leiduda ka üle 30 soontaimeliigi.

Iga liigi levimismuster ja -tihedus on erinev: mõni liik esineb üksikute taimedena üle kogu luha, mõni teine liik kasvab kogumikena ning kolmandad paiknevad üksikute isenditena luha mõnes osas (näiteks orhideelised).

C3. Milliseid ekspansiivseid ehk jõuliselt levivaid liike ala taimede hulgas leidub?

Rohumaa hoolduse lõppemise, alahoolduse, niiskusrežiimi muutumise või väetamise korral hakkavad taimeliikide konkurentsisuhted kiiresti muutuma. Kohalikku floorasse kuuluvaid liike, mis sel juhul niidukoosluses **vohama** asuvad, nimetatakse ekspansiivseteks liikideks.

- **Kuivemal** alal võivad vohada pajuvaak (*Inula salicina*) ja jäneskastik (*Calamagrostis epigejos*).
- **Niiskemal** niidul mätastuvad luht-kastevars (*Deschampsia caespitosa*), harilik sinihelmikas (*Molinia caerulea*), harilik angervaks (*Filipendula ulmaria*), harilik pilliroog (*Phragmites australis*) ja seaohakas (*Cirsium oleraceum*).
- Kui ala **viljakus tõuseb**, siis võtavad võimust lämmastikulembesed liigid, nagu harilik naat (*Aegopodium podagraria*), mets-harakputk (*Anthriscus sylvestris*), harilik võilill (*Taraxacum officinale*), kõrvenõges (*Urtica dioica*) ja põldohakas (*Cirsium arvense*).

Üksikisenditena või mõõdukal määral siin-seal niidu piires on kõigi nimetatud liikide esinemine ka liigirikka rohumaa puhul **normaalne**.

C4. Mitu märkimisväärset positiivset tunnusliiki ala lindude hulgas pesitseb või toitub?

Eriti haruldased **linnuliigid** on rohunepp, tutkas ja mustsaba-vigle. Sagedasemad positiivsed tunnusliigid on rukkirääk, tikutaja, suurkoovitaja, punajalg-tilder, täpikhuik, sookurg, kiivitaja ja parvena peatuvad rändlinnud (näiteks haned).

Eriti haruldased liigid (vasakult): rohunepp ja mustsaba-vigle (pildid: Vikipeedia)

Eriti haruldased liigid: tutkas (pilt: Vikipeedia)

Positiivsed tunnusliigid (vasakult): rukkirääk, tikutaja ja suurkoovitaja (pildid: Vikipeedia)

Positiivsed tunnusliigid (vasakult): punajalg-tilder ja täpikhuik (pildid: Vikipeedia)

C5. Milliseid muid taime-, imetaja-, linnu-, roomaja-, kala-, kahepaikse- ja putukaliike oled alal kohanud?

Haruldasematest **putukaliikidest** võid luhal kohata näiteks mustlaik-apollot, teelehe-mosaiikliblikat ja suur-rabakiili.

Haruldase putukaliigid (vasakult): mustlaik-apollo, teelehe-mosaiikliblikas ja suur-rabakiil (pildid: Vikipeedia)

Vanajõgede ja luhtadega seotud **kalaliike** on umbes 40. Kaitsealused on vingerjas (III), hink (III), võldas (III) ja tõugjas (II), neist kaks viimast on seotud ainult vanajõgedega.

Kaitsealused kalaliigid (vasakult): vingerjas (III) ja võldas (III) (pildid: Vikipeedia)

D. Tagasiside

D1. Kas täiendasid hindamisankeeti hooldusperioodi jooksul mitmel korral?

Täienda hindamisankeeti hooldusperioodi jooksul **vähemalt kolmel korral**: kevadel, kesksuvel ja hilissuvel-varasügisel. Näiteks karjatamis- ja niitmistulemust on mõistlik hinnata hooldusperioodi lõpus. Ala õierohkust ja liigirikust tasub hinnata kesksuvel, kui on paljude taimede õitsemise kõrghetk. Ning kõigi alal kasvavate taimeliikide tuvastamiseks peaksid niitu vaatlema ka kevadel ja augustis.

D2. Kui palju kulus Sul hindamisankeedi täitmiseks ja täiendamiseks aega?

Soovime teada, kui palju aega Sa ankeedi täitmisele ja täiendamisele pühendasid ning kas see panus oli **jõukohane või liiga ajamahukas**.

D3. Kui lihtne või keeruline oli hindamisankeedi küsimustele vastata?

Tahame teada, kas ankeedi küsimused ja juhendi selgitused olid Sulle üheselt **arusaadavad või vajaksid need lihtsustamist** ja ümbersõnastamist. Soovi korral võid täpsustada, millised ankeedi küsimused või juhendi punktid tekitasid segadust või olid keerulised vastata.

D4. Kas Sulle on oluline tunda enda hooldatava pärandniidu väärtusi, mis on seotud elurikkuse ja elupaiga seisundiga?

Teisisõnu soovime teada, kas Sind **huvitab**, kui heas seisus või kui elurikas on Sinu hooldatav ala ja millised liigid seal täpsemalt elavad.

D5. Kas Sinu arvates sobib niitude hooldamise puhul paremini tulemuspõhise või tegevuspõhise toetuse süsteem?

Tulemuspõhise toetuse süsteem on paindlik, arvestab hooldaja vajadusi ja ala eripära ning võimaldab hooldajal katsetada uudseid hoolduslahendusi, mis hoiavad või suurendavad niidu elurikkust. Skeemi keskmes on loodus, mitte fikseeritud tegevuste ja reeglite järgimine. Hooldaja oskab ise jälgida ja hinnata niidu seisundit ning kasutada elurikkust toetavaid hooldusvõtteid. Abiks on kindlasti ka toimiv nõustamissüsteem ja head infomaterjalid. Toetussumma oleneb ala seisundist ja liigirikkusest.

Tegevuspõhise toetuse süsteemi puhul peab ala hooldaja rangelt järgima ettekirjutatud reegleid (näiteks kindel aeg niitmiseks, lubatud ja keelatud majandamisvõtted) ning need reeglid ei olene hooldaja valikutest ega niiduala eripärast. Hooldajal ei ole vaja otseselt teada, kuidas ala seisundit ja elurikkust hinnata ning kuidas niitu parimal moel majandada. Toetussumma on fikseeritud.

D6. Muud kommentaarid

Ootame Sinult ka kõiki muid asjasse puutuvaid **küsimusi, kommentaare ja ettepanekuid**.

Kasutatud kirjandus

Metsoja, J-A. 2020. Luhtade hoolduskava. Koostatud Keskkonnaameti tellimusel. Pärändkoosluste Kaitse Ühing.

Mesipuu, M. 2020. Aru- ja soostunud niitude hoolduskava. Koostatud Keskkonnaameti tellimusel. Pärändkoosluste Kaitse Ühing.

Rūsiņa, S. (Toim). 2017. Protected Habitat Management Guidelines for Latvia. Volume 3. Seminatural grasslands. Nature Conservation Agency.
<https://www.daba.gov.lv/public/eng/publications1/>